

Dişi Bir İkarus: * Kadınlık-Yazarlık-Annelik Arasında Sylvia Plath

“Bazen rüyamda bir ağaç görüyorum. Benim hayat ağacım. Bir dalı, evlenmem gereken adam. Ve yaprakları, çocuklarım. Diğer bir dal ise yazar olarak geleceğim. Ve her bir yaprak ayrı bir problem. Diğer bir dal da parlak bir akademik kariyer. Fakat bana bunlardan birini seçmem söyleniyor. Yapraklar kahverengiye dönüşmeye başlıyor ve de dökülmeye. Ta ki ağaç tamamen çıplak kalana dek.”

20. yüzyılın en önemli şair ve yazarlarından biri olan Sylvia Plath’ı her ne kadar eşinin aldatmalarıyla histerik bir kadına dönüşen ve bunun sonucunda intiharı seçen bir kadın olarak gösterse de, 2003 yapımı “Sylvia”¹ filmi yazarın kendi kaleminden dökülen ve onu en iyi anlatan bu cümle ile açılır. Sylvia Plath’ın yaşamı, rüyasında gördüğü ağacın dalları arasında bir seçim yapmaya zorlanmanın hikayesidir. Kaleminden, hayatı boyunca “kadın-yazar-anne” rolleri arasında sıkışıp kalmaya zorlanan bir kadının, sadece ve sadece “tam ve bütün bir varlık” olabilmeye yolunda ilerlemek istemesinin tiz çığılığı dökülür.

Hakkındaki magazinsel külliyatın azımsanmayacak derecede olduğu yazarlardan biri Sylvia Plath. İsmi arama motorlarına yazdığınızda, karşınıza çıkanların büyük çoğunluğunu intiharı ile ilgili spekülâtif metinler oluşturuyor. “Neden intihar etti?”, “Eşi Ted Hughes’un ölümündeki payı neydi?”, “Aldatılmak mı onu ölüme götürdü?”, “Kadın yazarlar ve intiharları ardındaki bağlantı nedir?” gibi öznesinin etrafında dolaşan ama bir türlü onun içine girmeye cesaret edemeyen sorularla anılan bir isim Plath. Hakkında yazılanların çoğunun ölümüne (intiharına) odaklanması, Sylvia Plath’i yaşayan bir varlık olarak es geçme tehlikesini içinde barındırıyor. Sadece, onun bitmek bilmez bir tutkuyla “kendini yok etme isteği” üzerine söyledikleri etrafında bir bakış geliştirilse, bir yerlere varabilecek olan düşünce, “Kimin yüzünden öldü?” sorusunun içine sığdırılmaya çalıştıkça, sığlaşıyor. Burada, onun bir yandan hayatın tüm deneyimlerini tutkuyla yaşamak isterken, bir yandan da bir o kadar derin bir tutkuyla bedeninin her zerresinde hissettiği ve her on yılda bir gerçekleştirmeye giriştiği kendini yok etme isteğinden de bahsedilecek. Ama asıl odak noktası, “kadın-yazar-anne” ve en önemlisi de bir “var-olan” olarak Plath’ın düşüncesinin patikalarında gezinmek olacak. Bu patikada onun yazma tutkusu, evliliği, anne olma isteği ve korkusu, kendi annesi ile ilişkisinin yazınındaki yeri gibi yazınına ilham olan tüm sokaklara girmeye çalışılacak.

Bu yolculukta bize eşlik edecek olansa –yazınına yaşamsal deneyimlerden devşiren biri olarak– yine onun yazdıkları olacak. Sylvia Plath’e dair bir “okuma uğraşı” bu. Onu, içinde sıkışıp kalmaya zorlandığı tüm o rollerle (kadınlık, yazarlık, annelik)

* Atinalı mimar ve mucit Daidalus (Daedalus)’un oğlu. Theseus’un Labyrinthos’da (labirent) yolunu nasıl bulabileceğini Ariadne’ye anlatarak Minotaurus’un öldürülmesine yardım ettikleri için, Kral Minos’un emri ile babasıyla birlikte bir kuleye kapatılan İkarus’un babası Daedalus, kendisi ve oğlu için bu kulenin penceresinden kaçmaya yarayacak, balmumu ve kuleye ziyaretlerine gelen kuşların tüylerinden iki çift kanat yapar. Babası; İkarus’a uçarken zevkten kaçınması gerektiği ve uçmanın coşkusuyla güneşe yaklaşmamasını, aynı zamanda da denize yakın uçup kanatların nemlenmesini engellemesi gerektiğini söyler. İkarus uçabilme özgürlüğü ile babasını dinlemez. Güneşe fazla yaklaşınca, balmumu erir ve Ege Denizi’ne düşerek hayatını kaybeder.

¹, *Sylvia*, Yön. Christine Jeffs, 2003.

birlikte bir piramidin katları gibi yükselen yaşamı, günceleri ve şiirlerinin eşliğinde algılayabilme uğraşı. Çünkü, Sylvia Plath’ın herhangi bir metnine yaşamını, yaşadıklarını gözardı ederek odaklanmayı denerseniz “ en iyi ihtimalle, o size koca bir şehir gösterirken farkında olmadan tek bir sokakta tıklıp kalırsınız; en fenası da bunu fark etmezsiniz ve tabağınızdağının hepsini bu kadar sanırsınız.”² İşte okura bu koca şehri göstermek için, kendini şehrin en yüksek binasından tepe üstü beton zemine bırakan bir zihni kadınlık, yazarlık ve annelik bağlamında anlama çabası olacak buradaki.

“Kadın-Yazar-Anne Olmak”

Sylvia Plath, 20. yüzyılın en ünlü kadın yazarlarından biri kuşkusuz. Edebiyat tarihinin ünü kendini aşan “kadın yazarı” olmak... Literatür açısından kusursuz görünen bu tanımlama, daha henüz başlangıçta, felsefenin yolları çatallanan bahçesinde bir problem olarak karşımıza çıkıyor; “kadın şair”, “kadın yazar” olmak ne demektir?

Zeynep Direk Türk edebiyatının önemli şairlerinden Didem Madak ile ilgili metninde bu sorularla çıkıyor yola ve “Bir şairi kadın şair olarak okumak” diyor:

“Bunu böyle ifade eder etmez bir kadın filozof, şair olmak, bir kadın filozof, şair gibi okunmak ne demektir soruları karşımıza çıkıyor. Cinsiyet farkı felsefenin, şiirin neresine düşer? (...) Cinsiyetin biyolojik olduğundan uzun zamandır şüphe etmedi mi feminist filozoflar? Vücudumuzun imkânlarını bir dil, sembolik kültür, tarih içinde ifade ettiği, bu imkânların bunların içinde anlam kazandığına vurgu yapılmadı mı? Doğanın imkânları ‘kadın’ ve ‘erkek’ olarak ikiye bölünemeyecek kadar çok değil mi? Cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsellik arasında zorunlu birbirini gerektirme ilişkileri olmadığını çoktan beridir iyi bilmiyor muyuz? Bu soruların hepsine evet diyebileceğimize göre bu şiirdeki dişi cinsiyetin varlığını biyolojide, biyolojik bir doğada, hatta teolojik olarak kurgulanmış bir tabiatta, değişmez bir dişilik fitratında temellendiremem. Onu ancak sembolik sistem içinde yaptığı işlemlere bakarak ‘dişi’ olarak yakalayabilirim.”³

Direk’in Didem Madak şiiri ve şairliği üzerine temellendirdiği bu soruların tümünü, Sylvia Plath ve diğer tüm “kadın yazarlara” uyarlamak mümkün. Jino-eleştiri (*gynocriticism*) çerçevesinden, Sylvia Plath, bir kadın şair olarak kendinden önce gelen pek çok kadın yazar/şair ile aynı kaderi paylaşmıştır. Ancak, onun yazını kendinden önceki gelenekten ayıran ve ona özgünlüğünü veren, kendinden önceki yazarların ancak ima yoluyla anlatabildiklerini kelimenin tam anlamıyla durmak bilmeyen bir çılgınlıkla dile getirmesidir.

Sylvia Plath, şiirle “var-olma” savaşı veren kadınlardan yalnızca biri. Onun şiirlerini derinlemesine okursanız göreceksiniz ki hiç bir şey onun şiir yazma tutkusunun, şiirle

² Murat Can Aşlak, “Edebiyat evreninin Marilyn Monroe’su”, Vatan Kitap Eki, 14 Mayıs 2014.

³ Zeynep Direk, “Didem Madak’ın Şiirinde Söyleyiş: Ses, Sesleniş ve Hitap”, Duvar Dergisi 18 (Ocak-Şubat 2015) sayfa numarasına ulaşamadım...

kendini “var-etme” savaşının önüne geçememiştir. Bu savaşın bir ayağını, yazarak “var-olan” diğer tüm kadınlarda olduğu gibi, “Kadın olmasına karşın” diye söze başlayanlara karşı mücadelesi oluşturur. Sadece kadın olmanın sonucu olarak verdiği bu savaşın yanında, şiirle “var-olma” savaşının da odak noktasında yer alan anne, sevgili, eş gibi toplumsal olarak kendisine biçilen rollerin savaşımını da vermek zorundaydı Plath. Hayatı boyunca peşinde koştuğu “tam ve bütün bir varlık olabilmek” tutkusuydu. Hem kadın, hem şair, hem anne, hem eş olma savaşında, gittikçe parçalandı, parçalanarak çoğaldı ve “bütünü” gözden yitirdiğinde de kendini yok etmeyi seçti.

“Bir kadının, üstelik sevgili olan ve profesyonel sorumlulukları günbegün daha da artan bir kadının, annelik çilesi dediğim o dönemeçte tutunması nasıl mümkün olabilir? Dinler ya unutupuyorlar bizi ya da Tanrıça yerine koyuyorlar. Şefkatlerimizi, inceliklerimizi, kurnazlıklarımızı, tutkularımızı gözden geçiriyorlar. Üçüncü bin yılın annelik ilişkisini baştan yaratmak bize düşüyor: dünyaya yeni gelmiş o yabancıları durmaksızın benimsemiş sürecini, bedenlerimizin ve ruhlarımızın çocuklarımızla, torunlarımızla sürekli yenilenişini biz yaratacağız. ‘Özgür kadın daha doğmadı’ diye yazmıştı Beauvoir. Özgür anne hiç doğmadı ve anneler söz hakkına kavuşmadan yeni bir hümanizma olmayacak.”⁴

Böyle diyordu Kristeva “Yaşıyor Olmak İçin Şiir Yazın” başlıklı söyleşisinde. Tarihsel olarak annelik “çilesi”ne dair söylem geliştirememiş tek uygarlığın mensupları olarak yaşadığımız çağda; annelik deneyimi düşüncesini işleyen belli başlı iki alan var Kristeva’ya göre; bunlardan biri psikanaliz diğeri ise yazın alanı. Yazdıklarıyla bu iki alanın birden araştırma sahasına giren isimlerin en önemlilerinden biri de Sylvia Plath kuşkusuz.

Kristeva’nın dile getirilmemesinden yakındığı annelik çilesi üzerine söz söyleme çabası, Sylvia Plath’ın özellikle evliliğinden sonraki dönemde yazdığı eserlerinde ön plana çıkar. İçinde bulunduğu “itirafçı şiir” geleneğinin de bir uzantısı olarak Plath, çocukları doğduktan sonraki sorgulamalarını şiirine zemin olarak kullanarak annelik, kadınlık ve eş olma durumu temalı pek çok değerli ve yetkin eser vermiştir. Tam da bu noktada, Sylvia Plath’ın son dönem eserleri arasında “Üç Kadın/ Üç Ses İçin Bir Şiir” isimli manzum kısa oyunu, onun kadınlık-yazarlık-annelik üçgeninde itirafçı şiirinin en yetkin örneklerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Küçük oğlu Nicholas’ın doğumundan hemen sonra radyo oyunları yapımcısı Douglas Claverton’ın daveti üzerine yazılan ve 19 Ağustos 1962’de BBC’nin üçüncü programında canlandırılan “3 Kadın” eleştirmenler tarafından Plath’ın en kusursuz ve en dokunaklı şiiri olarak kabul edilir.

Bir radyo oyunu olarak canlandırılırsa da, Plath eserini “3 Ses İçin Bir Şiir” başlığıyla şiir olarak olarak adlandırmıştır. Buradaki 3 ses aslında tek bir ses, hatta “annelik çilesi”ne dair bir çığlıktır.

Şiir, bir doğum koğuşundaki 3 ayrı kadının monologlarının aktarımı şeklinde

---

⁴ Anita Sezgener, Julia Kristeva Söyleşisi: “Yaşıyor olmak için şiir yazın”, *Sıcak Nal*, Temmuz-Ağustos 2010, s. 36-38.

kurgulanmıştır. Plath'ın şiirin başındaki tanımlamasına göre, “birinci ses” beklenmeyen hamileliğine rağmen çocuğunu kucağına almanın mutluluğunu yaşayan bir kadını, “ikinci ses” sürekli düşük yaptığı için hiç çocuk sahibi olamayan bir kadını, “üçüncü ses” de çocuğunu doğduktan hemen sonra evlatlık vermek zorunda kalan bir kadını betimlemektedir.

“Üç Kadın”, Sylvia Plath'ın annelik mefhumu üzerine yazdığı en açık şiirlerinden biridir. Şiirde anne olmak, kadın bedeni, doğurganlık, ölüm ve doğum kavramları etrafında “var olmayı” sorgulayan Plath, tam da Kristeva'nın söylediği biçimde, annelik deneyimi üzerine söylenemeyenler etrafında bir alan açar.

Şiirde anneliği 3 farklı açıdan tecrübe eden 3 kadının da ortak noktası, anne olmanın onlar için acı ile eşdeğer olmasıdır:

*“Bundan daha acımasız bir mucize yok.
Atlarla, demir toynaklarla çekiliyorum.
Dayanıyorum. Var gücümle dayanıyorum.^[L]^[SEP]
Bir...işi...tamamlıyorum.^[L]^[SEP]
Karanlık tünelin içinden çıkıp geliyor ziyaretler, ziyaretler, tezahürat, şaşkın yüzler.
Bir vahşetin odak noktasıyım.^[L]^[SEP]
Hangi acılara, hangi üzüntülere analık etmem gerekiyor?
Böylesine bir masumiyet öldürebilir mi insanı,
^[L]^[SEP]...Öldürebilir...mi?...
Özsuyumu emiyor benim.^[L]^[SEP]
Ağaçlar çürüyor sokakta. Yağmur çürütücü.^[L]^[SEP]
Dilimde tadıyorum onu, onu ve yaşanabilir dehşetleri...”⁵*

Bir doğum sahnesinin tasvir edildiği bu dizelerde çağımızda çokça bahsedildiği şekliyle anneliğe atfedilen kutsallığa rastlamak mümkün değildir. Hatta şiirinde, annelik mefhumunu tüm kusurlu ve rahatsız edici biçimleriyle ete tırnağa büründürür Plath. Şiirdeki hiçbir kadın çocuğunu dünyanın en büyük mucizesiymiş gibi kucağında tuttuğu bir annelik deneyimi yaşamaz. Tam tersine, anneliğin tüm acıları şiirine mesken olur Plath'ın. Burada bedeni bir nesneymiş gibi dikilenler, içinde yaşarken onu öldüreceğini bildiği varlığı çok önceden öldürmesi gerektiğini itiraf eden zihinler, buna hazır değilim diye çılgılık atan ağızlar, dünya gibi parçalanmış ruhlar, siyah ve kırmızı acıların bahçesi bir yürek vardır.

Şiirde üçüncü sesin söyledikleri tam da bu dünyanın bir tasviridir:

*“Uykumda görüyorum onu, kırmızı, ürkünç kızımı.^[L]^[SEP]
Ağlıyor bizi ayıran bu camın arkasında.^[L]^[SEP]
Ağlıyor. Öfkeli.^[L]^[SEP]
Kediler gibi yakalayıp kemiren kancalara benziyor ağlayışları.
Dikkatime tırmanıyor bu kancalarla.
^[L]^[SEP]Karanlığa ya da bizden çok uzaklarda bile Parlayan ve dönen yıldızlara ağlıyor.^[L]^[SEP]
Ahşaba oyulduğunu düşünüyorum minik başının,^[L]^[SEP]
Gözler kapalı, ağız açık, sert bir ahşaba oyulduğunu.^[L]^[SEP]
Ve keskin çılgınlıklar yükseliyor açık ağzından.^[L]^[SEP]*

⁵ Sylvia Plath, *Üç Kadın*, çev. Gürkal Aylan, Artshop Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.42.

Oklar gibi tırmalıyor beni uykumda.^[1]
Uykumda tırmalıyor beni ve saplanıyor yan tarafıma.^[2]
Dişleri yok kızımın. Ağzı kocaman.^[3]
*Öyle karanlık sesler çıkarıyor ki, korkuyorum.”*⁶

“Üç Kadın/Üç Ses İçin Bir Şiir” Sylvia Plath’ın kendi yaşamında da annelik sorgulamasının tüm acıtıcılığı ile yaşandığı bir döneme denk gelir. Oyunu yazdığı dönemde Ted Hughes evden ayrılmış ve Plath iki çocuğu ile bir hayat sürmeye başlamıştır. Evlenmeden önceki dönemde toplumda kodlanan biçimiyle tasarladığı ve büyük bir tutkuyla istediği annelik ile yaşadığı keskin gerçekliğin arasındaki zıtlığın dışavurumudur “3 Kadın”. Eskiden hayal ettiği şekliyle bir annelik duygusunu gerçekte yaşayamamıştır. Bunun da ötesinde, evlenmeden önce hayalini kurduğu yazarlığına da ilham verecek olan mutlu aile tasavvuru tersine dönmüş ve Plath, eşinin terk ettiği, bir yandan 2 çocuğuna bakarken bir yandan da yazmaya çalışan hatta yazmak için savaştığı bir kadına dönüşmüştür. Çok geçmeden bu savaşı daha fazla sürdüremeyince de çözümü savaş alanından çekilmekte bulacaktır Plath.

Bu sona nasıl gelindiğini ve Sylvia Plath’ın annelik mefhumunu anlayabilmek için hikayenin başına dönmeliyiz.

Kadınlık, annelik ve yazarlığı varlığında bütünleyebilmek, Plath’ın yaşamında deneyimlemek istediği şeylerin başında geliyordu. Onun her alanda “en iyi” olma tutkusunun, yazarlık ve annelik alanına izdüşümüydü bu. Bedensel ve zihinsel yaratıcılığın birbirini besleyeceğini ve hatta yazınsal anlamda yaşadığı çıkmazları, bedenindeki yaratıcılığı deneyimleyerek aşabileceğini düşünüyordu Plath ki bu düşünce onun anne olma isteğinin temelini oluşturuyordu. Evliliğinin ilk yıllarına denk gelen günlerde şöyle yazıyordu günlüğüne:

“(…) bir de hayattan kesitler: Woolf’un buldukları gibi. Ama O: çok fani, ayaklarının yere basması lazım. Ben daha güçlü olacağım. Ta derinlerdeki benliğimle konuşmaya başlayınca kadar yazacağım ve sonra çocuk yapacağım ve çok daha derin konuşacağım. Önce yaratıcı zihnin hayatı, sonra yaratıcı beden. Çünkü ilki olmadan ikincisinin bir anlamı yok benim için ve ilki ikincisinin zengin toprağındaki köklerle besleniyor.”⁷

Plath’ın evlenip anne olma isteği, onun yaşamsal deneyim tutkusunun birincil alanını oluşturuyordu. Sıradan bir kadın ya da anne olmanın ötesinde, varlığını olduğunca etraflıca ifade etmenin tutkusuydu bu. Bir yandan evlenip anne olmakla yazınsal alanda daha başarılı olabilmeye duyduğu tutku; öte yanda “bunların her ikisini de yapabilecek kadar güçlü müyüm?” sorusu zihinsel anlamda sürekli meşgul ediyordu Plath’ı:

“Benim hayatımın amacı ne ve onunla ne halt edeceğim? Bilmiyorum ve korkuyorum. Asla istediğim bütün kitapları okuyamayacağım; olmak istediğim bütün insanlar olamayacağım ve yaşamak istediğim bütün hayatları yaşayamayacağım. Kendimi istediğim bütün becerileri edinecek kadar eğitemeyeceğim. Bunları neden istiyorum? Hayatımda mümkün olan zihinsel ve fiziksel tecrübelerin tüm renklerini,

⁶ Age., s. 33.

⁷ Sylvia Plath, *Günlükler Bir Edebiyat Olayı*, çev. Merve Sevtap Ilgın, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2012, s.197.

tonlarını ve çeşitlerini tatmak ve hissetmek istiyorum. Ve korkunç derecede sınırlıyım... Uğrunda yaşayacağım çok şey var, yine de anlaşılması mümkün olmayacak kadar hasta ve üzgünüm.”⁸

İçinde yaşadığı bu durum Plath’ın hayatının özeti olarak tanımlanabilecek başarı tutkusu ve başarısızlık korkusu arasındaki gerilimin de bir göstergesiydi. Yaşamı boyunca arasında gidip geldiği bu iki uç, onu sürekli uçurumun kenarında asılı kalan bir zihinle yaşamaya mecbur bırakacaktı.

Korkuların Ardındaki Anne: Aurelia Plath

Sylvia Plath’ın başarı tutkusu ve başarısızlık korkusunun temelinde annesiyle arasındaki sorunlu ilişki bulunur. Annesine karşı duyduğu hisleri ölümünden kısa bir süre önce yazdığı “Medusa” şiirinde itiraf eder Plath. Şiirde annesinin adı olan Aurelia’nın Yunancadaki karşılığı olan Medusa’yı kullanan Plath, şiirde hem annesine yakın olma hem de ondan uzaklaşıp bağımsızlığını kazanma tutkusu arasında gidip gelir. Şiir boyunca, Medusa, organlarıyla tasvir edilir: ağız, gözler, kulaklar, baş, plasenta, kordon bağı... “Sen kendini ne sanıyorsun?” diye Medusa’ya sorar Plath ve devam eder:

“Zırlak bir Meryem mi?
Ben senin bedenini ısırmayacağım,
İçinde yaşadığım şişe,
İğrenç Vatikandır.”⁹

Aslında Plath’ın annesi ile savaşımının temelini, annesi ile arasındaki benzerlikten rahatsız olması ve hatta bu benzerliği reddetmesi oluşturur. Bu durumu anlayabilmek için Aurelia Plath’ın hayatına biraz bakmakta fayda var.

Sylvia Plath’ın annesi Aurelia Plath, tıpkı Sylvia gibi başlangıçta kurtuluşu kitaplarda aramış biridir. Gençlik yıllarında kitaplara duyduğu tutkunun ve akademisyen olma hayallerinin evliliği ile ikinci plana atılmasıyla yaratıcı zihni baskı altına alınan Aurelia Plath, içindeki enerjiyi denetleme ve yönlendirme arayışına girer. 1932 yılında kızı Sylvia’nın doğumu, bu şahane fırsatı ayağına getirmiştir. Evli ve çocuklu bir kadın olarak, yazarlıkta bir geleceğin artık hayal olduğunu kabul eden Aurelia Plath, yazın alanındaki tüm enerjisini kızının büyümesinin her evresini kayıt altına almaya adar. Aurelia Plath’ın bu saplantılı tutkusu sayesinde, bizlere edebiyat tarihinde yer alan birçok isimden farklı olarak, Sylvia Plath’ın doğumundan gençlik yıllarına kadar bedensel anlamda geçirdiği tüm değişimleri en ince ayrıntısına kadar anlattığı günlüklerini sunar çiçeği burnunda “anne-yazar” Aurelia Plath. Bu günlüklerde Sylvia Plath’ın saçının her ay kaç santim uzadığından, ilk söylediği kelimelere kadar pek çok bilgi yer alır. Aurelia Plath için yaşamının anlamı kızıdır artık ve bu durum onu bir proje gibi görmesine sebep olacaktır.

Aurelia Plath’ın kızı Sylvia’yı bir proje olarak görmesinin en önemli kanıtı olan bu kayıtlar, aynı zamanda onun bir “harika çocuk” olarak yetiştirildiğini de gözler önüne

---

⁸ Age., s. 31.

⁹ Sylvia Plath, “Medusa”, *Ariel ve Seçme Şiirler*, çev. Yusuf Eradam, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2012.

serer. Sylvia Plath'ın çocukluk yılları, her alanda başarılı olmaya odaklandırıldığı bir atmosferde geçer. Annesi Aurelia Plath, kendisinin gerçekleştiremediği tüm hayallerini bir denek misali kızının geleceğine uyarlar. 7 yaşında yazdığı şiirlerin yayımlanması için dönemin tüm edebiyat dergilerine mektuplar gönderen, Smith College'a kabul edilmesi için defalarca mektup yazan ve hayatı boyunca attığı her adımda ona başarılı olma zorunluluğunu aşıl原因 bir anne figürünün gölgesi altında büyür Plath.

Aurelia Plath, böcekbilimci kocası Otto'nun kariyeri ve çalışmaları için kendi hayallerini feda etmiş bir kadındır. Tüm ilgisi ve enerjisini çocuklarına aktarıp onları geleceğe yönelik birer proje gibi kurgularken seçiminin doğruluğundan bir an olsun şüphe etmemiştir. Bu projenin öznelereinden biri olan ve bunun ağırlığını yaşamı boyunca sırtlanmak zorunda kalan Sylvia Plath, annesiyle gizli hesaplaşmasını yaşamının sonuna kadar sürdürecektir. Hatta yıllar sonra psikiyatrinin "sana annenden nefret etme hakkı veriyorum" cümlesi, Plath'ın içinde yaşamaya zorlandığı ve nefes alamaz duruma geldiği Sırça Fanus'unun –kısa süreli de olsa– başından bir metre yukarıya çıkmasına ve rahatlamasına neden bile olacaktır.

Aurelia Plath'ın kurguladığı ve gerçekleşmesi için insanüstü bir çaba sarfettiği en önemli projesi, kızı Sylvia'nın Smith College'da eğitim almasıydı. Amerika'da dönemin önemli okullarından biri olan ve Nancy Reagan, Barbara Bush gibi "first lady" olacak genç kadınları yetiştirme misyonunu üstlenen Smith College'a kızının kabul edilmesi için yetkililere mektuplar yazan Aurelia Plath'ın çabaları sonunda sonuç verir ve Sylvia Plath, 1950'lerin Amerikan rüyasına uygun düşecek biçimde, kadınların sadece ev kadını olma rolünü idealleştiren ve tam da bu yüzden ileride varlığında derin yaralar açacak olan Smith College'a burslu olarak kabul edilir.

Amerika'nın en seçkin 2000 kızı ile aynı okulda okuyan Plath, ne kadar eğitimli olursa olsun kadının yerinin evi olduğu düşüncesinin zorla belletilmesine yazarak karşı koyma savaşını da bu yıllarda başlatır. Onun bu savaştaki en güçlü silahı olan şiirsel gücünü, George Steiner, "Ölmek bir Sanattır" başlıklı makalesinde şöyle tanımlıyor:

"Üstün zekalı, çok iyi okumuş bir genç kadının kendi özel varlığını, kanın ve hormonların, sinirsel gerginliklerle boncuk boncuk terli tenin tutsaklığını, bir kadının bütünüyle kendi organik koşullarına indirgenmeye zorlandığı cinselliğin ve doğumun kokuşmuşluğunu bağıra bağıra anlatma gereksinmesidir bu. Emily Dickinson'un tenin başkaldırması ve aşağılanmaları karşısında kapıyı yüzümüze kapadığı –aslında kapamak zorunda kaldığı– ve böylece o kendine özgü kupkuru şakacılığını kazandığı yerde Sylvia Plath kendi durumunu bütünüyle omuzluyor. Bu bile onun çağdaş yazında kendine bir yer edinmesine yeterdi aslında. Oysa o bir adım daha ileriye gidiyor; doğal ya da zorunlu olarak kendinin olmayan bir yükü de omuzluyor."¹⁰

"Sırça Fanus'ta Ölü Bir Kelebek"

Smith College sonrası dönemin en önemli şairlerinden biri olan ve hayranlıkla takip ettiği Ted Hughes ile yollarının kesişmesi sonucu gelen evliliği, onun için başlangıçta içinde bulunduğu dalgalanmaların durulması anlamına gelse de; meşhur bir şairle olan ve 2 çocukla taçlandırılan bu evlilik, yaşamının amacı ve hedefi konusunda daha da

¹⁰ George Steiner, *Ölmek Bir Sanattır*, çev. Yurdanur Salman, Metis Çeviri 4 (Yaz 1988), s. 102

büyüyen bir kara deliğe hapsedecektir Plath'ı. Evlenmeden önce, bir şair olarak, iyi bir kız çocuğu ve Amerikan Rüyasına layık bir kadın olma sınırları içinde hapsedilmeye çalışılan Plath'ın karşısında daha çetin bir görev vardır artık. Hem iyi bir şair, hem iyi bir eş, hem de iyi bir anne olma misyonu.

Her ne kadar Ted Hughes ve Plath, Amerikan toplumunun kendilerine biçtiği “kadın” ve “erkek” rollerini başlangıçta reddetseler de, kadının toplumsal misyonu ve “sırça bir fanus” içinde yaşamasının zorunluluğu, Plath'ın tepesinde asılı duran bir tehlikeye dönüşmüştür bile. Hayatı boyunca başarılı olma tutkusunun peşinden giden ve şair olarak kabul edilme kaygısını hep ön planda tutan Plath'ın, evliliğinden önce evlilikten duyduğu korku güncesinde çoğu yerde kendini hissettirir:

“Bedenimin hayatta kalması için ekmek ne ise, mağrur ruh sağlığım için de yazmak odur. Eğitilmiş, kendini özgür kılabilmiş bir kadın olmanın bedelini ödüyorum: beğeniler konusunda eleştirel, titiz ve seçiciyim. Belki de yazma arzumu o en temel beğenilme-me ve saygı duyulma-me korkusuna bağlanabilir. Sonra bir anda merak ediyorum: evliliğin yaratacağı o tensel buğu, yazma tutkusunu öldürecek mi?”¹¹

Korkularında haklı çıkacaktır Plath. Evliliğinin ilk yıllarındaki pembe düşler, belli bir süre sonra yerini kara bulutlara terk edecektir. Her ne kadar Ted Hughes, o dönemdeki genel kabullere karşı çıkarak Plath'ın yazmaya devam etmesi konusunda onu sürekli cesaretlendirmişse de; yazınının konusu kendisi olan Plath, kendine dair yazacak bir şey bulamamanın çamuruna saplanmış bir kere. Bu çamurun içinde ne kadar çabalarsa, o kadar derinlere gömülür, hayatı boyunca ensesinde bir namlunun soğuk ucu gibi hissettiği yazar olarak başarısızlık korkusu tüm varlığını ele geçirmeye başlar.

Ted Hughes'un Sylvia Plath'ın kendisini baskı altında hissetmesi için bir şey yapmasına da çok gerek yoktur aslında. Amerikan rüyasının içinde var olma savaşı veren tüm kadınların hissettiği bir baskıydı bu. Bu baskının üzerine ilk çocuğunun doğumu ile birlikte gelen annelik misyonu eklenen ve kendilerini çocuklarını hayatlarının amacı haline getiren mucizeler olarak gören diğer anneler gibi hissetmediğini gören Plath'ın soruları karşı konulmaz bir hızla artıyordu. İlk çocuğu Nicholas doğduğunda aslında tüm kadınların derinliklerinde saklı duran bu ruh halini günlüğüne fısıldıyordu:

“17 Ocak 1962: Plasenta kanla kızılılaşan cam bir kâsenin içine akıp gitti. Bebek bütün halindeydi. Bir oğlum olmuştu. Bir sevgi seli falan hissetmedim. Onu sevdiğimden bile emin değildim. Kafası canımı sıkıyordu. O asık suratı.”¹²

Bu çalkantılı ruh halini, ölümünden bir ay önce yayımlanan ve edebiyat tarihindeki yeri tartışılmaz olan otobiyografik romanı *Sırça Fanus*'un kahramanı alter-egosu Esther'e itiraf ettirir Plath:

“Çocuk doğurmak çevremdeki kadınlara ne kadar da basit geliyordu! Neden ben böyle annelik duygusundan yoksun ve uzaktım? Neden kendimi Dodo Conway gibi

---

¹¹ Plath, *Günlükler age.*, s. 54

¹² Plath, *Günlükler age.*, s. 455.

birbiri ardına gelen tombul, yaygaracı bebeklere adamayı hayal bile edemiyordum? Bütün gün bir bebeğe bakmak zorunda olsam kuşkusuz ki çıldırırdım.”¹³

İlk çocuğunun doğumundan sonra yazarlığını o dönemde şöhret basamaklarını hızla tırmanan Ted Hughes’un asistanı ve evinin kadını olmaya tercih eden Plath, kadın ve anne olmanın ağırlığını günbegün daha fazla hissetmeye başlıyordu. Gençlik yıllarında şaşırtıcı biçimde hissettiği ve güncesine yazdığı korkusu¹⁴ gerçek olmuştu:

“Sıkıcı bir şekilde mutlu, mesut, hamarat bir hale gelmekten endişe duyuyordum: Locke çalışmak yerine mesela ya da yazmak yerine (...) kalkıp elmalı turta yapıyorum ya da az bulunur bir romanmış gibi *Yemek Pişirmenin Keyfi* kitabına çalışıyorum. Yuh, dedim kendi kendime. Kendini evcimenliğe kaptıracak ve kafa üstü kurabiye hamuruna düşüp boğulacaksın.”¹⁵

Başlangıçta bir şairle yapılabilecek bir evlilik hem yazın alanında hem de yaşamda onu çoğaltabilecek bir girişimdi Plath’a göre. Ama her şeyi istemek aynı zamanda hiçbir şeyi istememe tehlikesini de beraberinde getiriyordu¹⁶ ki, evliliğinin son yıllarında da bunu acı bir şekilde deneyimleyecekti Plath. Bizlere kalansa şairin yaşamına mal olmuş yapıtları olacaktır.

Kimilerine göre 1956 yılında İngiliz şair Ted Hughes ile evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra yazamama sürecine girmesi ölümünün de tetikleyicisi olmuştur. Bir yandan da acı gerçek şu ki; ölümünden önceki son derece sancılı geçen son birkaç ayı, şiir adına en verimli dönemlerinden biridir. Zira ölümünden sonra yayımlanan *Ariel* derlemesindeki 26 şiiri, bu sancılı döneme aittir.

Evliliği ve sonrasında gelen iki çocuklu bir anne olma durumu, Sylvia Plath’ın okul yıllarında hayal ettiği yaratıcı beden ve zihnin mükemmel uyumunu doğuramamıştı. Tüm bu yıkımın üzerine bir de Ted Hughes’un aldatmaları eklenince, çocuklarını alıp W.B. Yeats’in eski evine taşınmayı seçecektir Plath. O, artık yanında Ted Hughes da olmadan çişli bezler, alışveriş ve şiir arasında gidip gelen tekdüze bir yaşama sahiptir; *Sırça Fanus* romanında Esther’in ağzından aktardığı korkusu gerçek olmuştur:

“Bir de Buddy Willard’ın sinsi ve bilgiç bir tavırla, çocuklarım olduktan sonra kendimi farklı hissedeceğimi ve artık şiir yazmak istemeyeceğimi söyleyişini anımsıyordum. Belki de gerçekten evlenip çocuk doğurduktan sonra insanın beyni yıkanmış gibi oluyor ve ondan sonra totaliter bir devletin kölesi gibi duyuları körelerek yaşayıp gidiyordu.”¹⁷

“Kadın olmak” der Kierkegaard, "öyle tuhaf, öyle karışık, öyle karmaşık bir şeydir ki, hiçbir yüklem (*predicate*) kadını ifade etmeye yetmez; kullanılabilir çeşitli

---

¹³ *Age.*, s. 224.

¹⁴ “Günün birinde yumurta pişirmek ve bebeğe süt vermek ve kocamın arkadaşlarına akşam yemeği hazırlamak için sendeleyerek yerimden kalkarken, elime Bergson ya da Kafka veya bir Joyce alacağım ve benimkini geçen ve aşan beyinlerden üzüntü duyacağım (*age.*, s. 163).

¹⁵ *Age.*, s. 192.

¹⁶ “Belki de kendimizi her şeyi isterken bulmamız aslında hiçbir şey istememeye tehlikeli ölçüde yakındır.” (*age.*, s. 151).

¹⁷ Sylvia Plath, *Sırça Fanus*, çev. Handan Saraç, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2012. s. 73

yüklemler de birbiriyle öyle çelişeceklerdir ki, bu çelişkileri yalnızca bir kadın taşıyabilir.”¹⁸

Sylvia Plath’ın kısacık hayatı bu çelişkilerin bütünlüğüdür. Sylvia Plath’ın bütün yaşamı bize “kadın” , “yazar” ve “anne” rollerinin bir şekilde uyumsuz olduğunu göstermekle geçmiştir. Bu uyumsuzluk ve ondan doğan gerilim şiirlerindeki enerjinin de kaynağını oluştururken, onda öne çıkan kendini yok etme tutkusunun da temelidir.

Sadece evliliği ile değil, yaşamının başından sonuna kadar sırça bir fanusun içinde yaşama yazgısını değiştirebilme umudu ve fanusun içine ölü bir kelebek gibi tıkanıp kalma korkusu ile yaşamaya devam eden biridir Plath. Romanında Esther’e bu korkusunu itiraf ettirir:

“Hiç ama hiç emin değildim. Bir gün, herhangi bir yerde o boğucu çarpıtmalarıyla sırça fanusun yeniden üzerime inmeyeceğini nasıl bilebilirdim?”¹⁹

Sırça Fanus 11 Şubat 1963 Cuma günü şairin tepesine tekrar ve son kez inecektir. Çocukları ile yeni bir başlangıç yapabilmek için taşındığı W.B. Yeats’in eski evi şairin yaşamının son durağı olacaktır: Sabah saat altı sularında çocuklarının odasına çıkar Plath. Uyandıklarında acıkacaklarını düşünerek odalarındaki masaya bir tabak ekmek, tereyağı ve iki bardak süt koyar. Çocuklarının odasının kapısını iyice bantladıktan sonra şiirlerine, güncesine ve yaşamına metaforik anlamda mezar olan mutfağına doğru yönelir. Kapıyı ve pencereleri havlu ve bantlarla iyice kapatır. “... ve neticede şu anı oluşturan yegane şey olan geçmiş ya da gelecekte yoksunsan, neden şimdinin boş kabuğunu kırıp canına kıymıyorsun ki” notunu yazdıktan sonra, fırının kapağını açar, başını uzatır ve gaz düğmesini sonuna kadar çevirir. Avustralyalı bakıcı kız sabah saat tam dokuzda eve geldiğinde dış kapıyı açar. Uzun süre içeri seslenir ama yanıt veren olmaz.

Plath’ın intiharı yaşamında ve yaşamının tanıklığını oluşturan günlüklerinde var olan ikiliğin ve bunun sonucu olan sürekli eşikte olma halinin ete kemiğe bürünmesidir. Sylvia Plath ölmeyi ve yaşamayı aynı anda isteyecek derinlikte ve karmaşıklıkta bir kadın olarak yaşamıştır. Schrödinger’in kedisi gibi hem ölü, hem canlıdır. Yaşamının “Her gününü renkli boncuklar dizili bir ip gibi tek tek yaşamak ve gelecekte inşa edeceği bir Tac Mahal’in ümitsiz mimari taslağına uydurmak için zalimce parçalarına ayırarak”²⁰ yaşamıştır Plath.

Gençlik yıllarındaki erkek arkadaşı Gordon Lameyer’in yayımlanmamış bir hatıratındaki benzetmesi, onun mitlerle bezenen “yaşama uğraşının” da özetidir bir bakıma:

O, “bir Kalypso²¹ olabilmek isteğiyle yanıp tutuşan bir Nasikaa,²²Kirke²³ olmanın eşliğinde duran bir Dido; Afrodite²⁴ olmanın hiç de uzağında bulunmayan bir

¹⁸ Zeynep Direk, “Abjeksiyon ve Eros Etiği”, *Cogito*, 2009, S. 58., s. 24.

¹⁹ Sylvia Plath, *Günlükler*, age..s.248 .

²⁰ Sylvia Plath, *Günlükler*, age..s. 224.

²¹ Homeros’un Odyseseia’sında adı geçen gizemli tanrıça

²² *Odysseia*’da Kral Alkinous’un kızı. İsmi Yunancada “gemileri yakan kişi” anlamına gelir

²³ *Odysseia*’da büyücü tanrıça.

²⁴ Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası

Artemis²⁵”tir. ²⁶

Sylvia Plath, bir kadın-yazar-anne olarak hayatı boyunca erişmesinin imkânsız olduğunu bildiği bir kusursuzluk noktasına yükselebilmek için, canını dişine takarak “var-olmaya” çabaladı. Ömrü boyunca kendine dışı bir İkarus rolü biçmek için uğraşan Plath, tıpkı onun gibi kanatlarının yanacağını bilse de ışığa uçmaktan, uçmayı deneyimlemekten vazgeçmedi. O, ölümü göze almanın tam da kendisini anlatan bir hayat yaşadı. Bize kalansa, her anı deneyimle yaşanan ve yaşandıkça kendini tüketen bu hayata tanıklık eden yapıtları oldu.

---

²⁵ Apollon’un ikizi; vahşi doğa, avcılık ve av tanrıçası.

²⁶ Andrew Wilson, *Deli Kızın Aşk Şarkısı*, .çev. Yeşim Seber, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 20.